

Mirina Cvikl Zupančič (1938–2020)

Z Mirino Cvikl Zupančič, dolgoletno direktorico muzeja v Kamniku, sva se spoznali leta 1998, ko sem si iz njihove zbirke prišla izposodit nekaj predmetov za mengeški muzej. Večkrat pa sva se videli po moji polovični zaposlitvi decembra 2006 v kamniškem muzeju, kamor je rada prišla pozdravit bivše sodelavce. Ob večjih obletnicah, ki smo jih v muzeju pripravili v zadnjih letih, je bila sem in tja tudi slavnostna govornica. Iskriva, pronicljiva, zabavna. Tako sem postopno spoznala njeno življenjsko zgodbo in predvsem njeno življenjsko delo.

Triindvajsetega avgusta 1938. leta rojena Mariborčanka je med drugo svetovno vojno po izseljenstvu v Srbiji prišla leta 1943 z družino v Ljubljano. Leta 1957 je vpisala študij arheologije na Filozofski fakulteti in diplomirala leta 1962. Po koncu študija je sodelovala v ekipi Mestnega muzeja v Ljubljani pri izkopavanjih emonskih nekropol na Titovi cesti (danes Slovenska cesta), Bavarskem dvoru, Gospodarskem razstavišču. O mladostnih izkušnjah z izkopavanjem antične Emone je Drago Svoljšak o kolegici Mirinci slikovito zapisal: *Še najbolj sva se spoznala takrat, ko sva sodelovala v ekipi Mestnega muzeja med nadzorom gradnje podvoza na Titovi cesti v Ljubljani. ... Mirina je morda pričakovala, da si bo, s takim mukotrpnim sodelovanjem, v Mestnem muzeju prislužila kakšno delovno mizo ... Grobovi so kar vreli izpod čeljusti nasilnih gradbenih strojev. Divja in zelo žalostna izkušnja je bila to! Bilo je proti koncu zime in v zgodnji pomladi, mraz in še huje, neusmiljeni gradbeni roki ter za arheologijo povsem brezbrizni graditelji. Tam sva prečemela dneve in včasih tudi noči, kajti gradbenikom se je hudo mudilo. In reševala, kar sva zmogla! Vsaj za nekaj toplote so poskrbeli kar prijazni gradbeni*

*delavci, ki so kurili v plehnatih sodih in skrbeli, da ogenj nikoli ni ugasnil. Mirina, ki je bila doma v Ljubljani, se je, ko jo je dovolj nazeblo, odpravila za kratek čas domov, se pod tušem ogrela, se okrepčala in se kar čila spet vrnila na delo. Jaz si takega udobja nisem imel kje privoščiti, pa me je ogrelo že njeno pripovedovanje in še kakšen prigrizek je prinesla s seboj ...*¹

Podobne so bile njene izkušnje tudi s poznejšimi terenskimi raziskavami, ko je službovala v kamniškem muzeju, kjer se je zaposlila 1. oktobra 1963 kot kustosinja in komaj slab mesec zatem postala vršilka dolžnosti direktorja. Za direktorico je bila imenovana 15. decembra 1967 in je na tem mestu ostala vse do upokojitve leta 2002. Ob tem je vsekozi opravljala tudi delo kustosa in z arheološkimi terenskimi akcijami reševala, kar se je rešiti dalo. S topografskimi pregledi in anketami si je prizadevala pridobiti čim več arheoloških podatkov o območju v pristojnosti kamniškega muzeja. Izkopavala je v Mengšu, na Trojanah, v Blagovici, na Zapricah, v Kamniku. Na Trojanah je v letih 1966, 1970 in 1975 vodila tri večje izkopavalne akcije. O pomembnejših, zanimivejših predmetih iz arheološke zbirke je sprotno objavljala notice. Že po upokojitvi je skupaj s kolegi postavila lapidarij ter objavila kamnite spomenike, ki jih hrani kamniški muzej. Ob številnih dejavnostih pa ji ni uspelo objaviti korpusa najdb iz antičnega Atransa, kar je ostalo njena večna bolečina. V intervjuju leta 1999 je o tem povedala: *V vseh teh letih nisem utegnila dokončati arheoloških izkopavanj na Trojanah in jih zaključiti, kot je treba – z razstavo in seveda objavo*

¹ Iz pisma Draga Svoljšaka avtorici prispevka, 8. 12. 2020.

v muzejski publikaciji. To me še čaka, ampak še ne jutri, pač pa malo kasneje, ko se bom upokojila.²

Na grad Zaprice je prišla, ko so bili v stavbi in pomožnih prostorih še najemniki. Leta 1961 ustanovljen muzej ni imel niti enega samega muzejskega predmeta niti ustreznih prostorov, objekti so bili v slabem stanju brez vode in kanalizacije. V začetku sta bila poleg nje zaposlena le še čistilka in oskrbnik. A muzeja brez eksponatov, razstavišč in razstav preprosto ni. Muzejski fond se je začel oblikovati z odkupom Sadnikarjeve zbirke leta 1964, kar tri desetletja pa so potekala razna prenovitvena stavbarska dela, v kar je bila Mirina Cvikl Zupančič močno vpeta. Bila je, kot je sama dejala, "razpeta med strokovno delo, mentorsko delo in osnovna dela za zagotovitev funkcionalnih prostorov, v mislih imam adaptacijo celotnega Zapriškega kompleksa, prvo adaptacijo dvorane Veronika, adaptacijo Kina dom za kulturne prireditve in adaptacijo sedanje Maleševe galerije. Leta 1963 v Kamniku ni bilo ne razstavnih prostorov ne prostorov za prireditve. Ko se danes ozrem nazaj na težke začetke in kritično ocenjujem svoj prispevek k razvoju pogojev za bivanje in delovanje, lahko z vso odgovornostjo ugotovim, da je danes Kulturni center Kamnik ustanova, ki je sposobna s svojim mladim strokovnim kadrom samostojno in kvalitetno opravljati svoje poslanstvo, tako na muzejskem kot galerijskem področju, in to na nemajhnem območju kamniške in domžalske občine".³

Njen življenjski dosežek in največji projekt je bila ureditev prostorov in pogojev za delo kasneje zaposlenim kustosom. Od leta 1980 je Kulturni center Kamnik dobil v upravljanje še Maleševo galerijo, ki domuje v meščanski hiši na Glavnem trgu 2.

Kot muzealka je sodelovala s kolegi različnih strok. Izjemen uspeh je bila pridobitev fonda predmetov, deloma iz federalnega zbirnega centra, iz Sadnikarjeve zbirke. S pomočjo tovarne Stol se je v Kamniku izoblikovala ena največjih zbirk upognjenega pohištva na Slovenskem. S pomočjo arhitekta

dr. Petra Fistra in njegove žene, etnologinje Majde Fister, so rešili lesene kašče v Tuhinjski dolini in jih preselili na zapriški hribček. Postavila je tudi temelje stalnih zbirk v Moravčah in na Krumperku.

Leta 1967 sta z zgodovinariko Majdo Žontar izdelali temeljno topografijo gradov na Gorenjskem. Študija je bila rezultat interdisciplinarnega dela različnih strokovnjakov in temeljitih terenskih raziskav. Zajela je 63 grajskih objektov na Gorenjskem, opravljene so bile tudi izmere večine srednjeveških gradov na tem območju. Kot žgoč spomeniškovarstveni problem je raziskava imela velik odmev v javnosti in strokovnem tisku. Leta 1971 je sledila podobna študija o protiturških taborih na Gorenjskem, ki sta jo pospremila razstava in katalog.

Mirino Cvikl Zupančič lahko v spominu ohranimo kot borko za dediščino, za kulturo, za celostne pristope k razstavam, katalogom. Z uglajenostjo, jasnostjo in odločnostjo v komunikaciji je poskrbela, da so v Kamnik prihajala eminentna umetniška imena, vrhunski oblikovalci, fotografi in strokovnjaki. Katalogi v založništvu muzeja so zato estetski, kvalitetni, bogato likovno opremljeni, preprosto lepi. Pod njenim vodstvom so bile odprte številne razstave in natisnjeni katalogi z različnih področij človekove ustvarjalnosti: od kamniških umetnikov do žlahtnih purgerjev. Tik pred upokojitvijo je s konservatorjem arheologom Milanom Sagadinom pripravila razstavo o Malem gradu, ki je postavila na ogled javnosti dolgoletno delo območne enote Zavoda za kulturno dediščino Kranj na tem najdišču.

Bila je članica Arheološkega društva Slovenije, Zveze muzejev Slovenije, ekspertne skupine za muzejsko dejavnost pri Ministrstvu za kulturo, leta 1996 je bila imenovana za namestnico predsednice komisije za strokovne izpite in nazive v muzejski dejavnosti. Kot predsednica Zveze kulturnih organizacij Kamnik in tedanje Kulturne skupnosti Kamnik je bila promotorka umetnosti, kulture in dediščine in je dala svoj pečat kulturnemu življenju v Kamniku in kamniški občini.

Tudi muzejska stroka je prepoznala njena prizadevanja in nagradila njene rezultate. Leta 1999 je prejela Valvasorjevo nagrado za življenjsko delo, leta 2000 pa še Zlato priznanje Občine Kamnik.

Janja ŽELEZNIKAR

² Lea Mencinger, Mirina Cvikl Zupančič, Valvasorjeva nagrada za leto 1998. Kako iz nič postaviti na noge muzej? – *Gorenjski glas*, leto 52, št. 42, petek, 28. maj 1999, str. 14.

³ V razpisni prijavi za delovno mesto ravnatelja Kulturnega centra Kamnik, leta 1992 (personalna mapa, arhiv Medobčinski muzej Kamnik).